

یادگیری ژاپنی

گفت‌وگویی با پروفسور واتانابه
درباره تربیت معلم در ژاپن

محرم نقی زاده
مهرداد اصفهانی

تربیت معلم یکی از دغدغه‌های مهم آموزش و پرورش هر کشوری است. آنچه در پی می‌آید، برآمده از نشست مسئولان محترم دانشگاه فرهنگیان با خانم پروفسور **ماساکو واتانابه** در زمینه برنامه درسی، دوره‌های تربیت معلم، چگونگی ارزیابی میزان یادگیری معلمان و موضوعات متنوع مربوط به تربیت معلم در کشور ژاپن است که در تاریخ ۹۳/۲/۶ برگزار شد. خانم واتانابه، استاد مطالعات تطبیقی در زمینه سبک‌های اندیشه و آموزش و پرورش است. در بهار سال ۹۳ به مدت ده روز به ایران آمدند.

در ژاپن، هر ۱۰ سال، برنامه‌ی درسی مجدداً بازبینی می‌شود. در این بازبینی اهداف جدید تعریف می‌شوند و محتوای آموزشی نیز براساس این اهداف مشخص می‌شوند

دکتر محمود مهر محمدی: خانم واتانابه، به شما خوشامد می‌گویم و از حضورتان در ایران و در این دانشگاه تشکر می‌کنم. همان‌طور که احتمالاً می‌دانید، دانشگاه فرهنگیان از ۱۰۰ شعبه تشکیل شده است. دکتر محمود تلخابی مدیر یکی از این شعبات است. ایشان از دانشگاه تهران در رشته فلسفه تعلیم و تربیت فارغ التحصیل شده است و سال‌ها در دانشگاه فرهنگیان و در امر آموزش معلمان تجربه دارد. دکتر نعمت‌الله موسی‌پور در زمینه برنامه‌ریزی درسی تخصص دارد و معاون توسعه و تحقیقات دانشکده است. دکتر عباس صدری به همراه بنده، برنامه راهبردی وزارت آموزش و پرورش را نوشته‌ایم. ایشان هم‌اکنون نماینده آیسسکو در تهران است و در موارد متعددی به دانشگاه فرهنگیان مشاوره می‌دهد. من به همین معارفه بسنده می‌کنم و بار دیگر به شما و همراहतان خیرمقدم می‌گویم. من از دکتر محمدرضا سرکارآرانی هم برای قبول زحمت تدارک این دیدار تشکر می‌کنم. به عنوان سؤال نخست، برنامه درسی جدیدی که در حال تدارک آن در ژاپن هستید، با برنامه درسی ملی فعلی چه تفاوتی دارد؟

واتانابه: در ژاپن، هر ۱۰ سال، برنامه درسی مجدداً بازبینی می‌شود. در این بازبینی اهداف جدید تعریف می‌شوند و محتوای آموزشی نیز براساس این اهداف مشخص می‌شوند. این بازبینی ۱۰ ساله، پس از جنگ جهانی دوم آغاز شد. در این سال‌ها، حدوداً سه بار در برنامه درسی تغییرات اساسی ایجاد شده است. از آنجا که شما رئیس دانشگاه فرهنگیان هستید، بسیار مایلم که در زمینه آموزش معلمان در ایران از شما اطلاعاتی کسب کنم. هم‌اکنون در ژاپن بحث‌های داغی در زمینه آموزش معلمان در جریان است. در ژاپن نیز دانشگاه تربیت معلم وجود دارد، اما وزارتخانه در نظر دارد این دانشگاه را منحل کند و آموزش معلمان را به دانشگاه‌های موجود بسپارد. در فرانسه دو سال است که این کار انجام شده است، اما هم‌اکنون به دنبال این هستند که دانشگاه تربیت معلم را بازگردانند، زیرا شکایات زیادی از معلمان و اولیا شده است.

دکتر موسی‌پور: شما در مراکز تربیت معلم چگونه میزان یادگیری و اثربخشی دوره را ارزیابی می‌کنید؟

واتانابه: این ارزیابی در دوره‌های آموزشی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه با هم فرق دارد.

در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی روش ارزیابی به سبک ارزیابی در دانشگاه‌هاست و معیار خاصی در این زمینه مدنظر نیست و ارزیابی از مفاهیم و مهارت‌هایی انجام می‌پذیرد که در دوره آموزشی تربیت معلم ارائه شده است. در پایان دوره آموزشی تربیت معلم و پس از گذراندن واحدهای درسی، یک امتحان جامع کتبی و شفاهی برگزار می‌شود و کسانی که در این امتحان موفق شوند، وارد دوره عملی دو هفته‌ای می‌شوند. در دوره دوهفته‌ای، دانشجویان در یک مدرسه مشغول تدریس می‌شوند. معلمان آن مدرسه در واقع ارزیابی نهایی را از توانمندی‌های معلمی این دانشجویان انجام می‌دهند. اگر ارزیابی معلمان از کار دانشجو قابل قبول باشد، وی به معلمی ادامه می‌دهد و گرنه کارش متوقف می‌شود.

دکتر مهر محمدی: نرخ موفقیت در آزمون جامع چقدر است؟ چند درصد از دانشجویان در این امتحان شرکت می‌کنند و قبول می‌شوند؟ همچنین، سطح دشواری امتحان چقدر است؟

واتانابه: این موضوع آن قدرها به دشواری امتحان وابسته نیست و اکثر کسانی که در آزمون شرکت می‌کنند در آن موفق می‌شوند. چالش اصلی به میزان خالی بودن کرسی‌های معلمی در مدارس برمی‌گردد. اگر دانشجو چه به لحاظ دانشگاهی و چه از نظر توانمندی‌های فردی، بسیار موفق باشد، اما کرسی خالی معلمی وجود نداشته باشد، وی باید منتظر بماند تا در سال‌های بعد شانس معلمی داشته باشد.

دکتر موسی‌پور: اگر معلمی دوره‌های تربیت معلم را با موفقیت سپری کند و گواهی‌نامه معلمی به وی تعلق گیرد، این گواهی‌نامه تا چند سال اعتبار دارد؟

واتانابه: گواهی‌نامه‌ها برای یک دوره ۱۰ ساله معتبر هستند و معلم باید هر ۱۰ سال، دوباره امتحان جامع را بگذراند و اگر در آزمون موفق نشود، گواهی‌نامه وی دیگر معتبر نخواهد بود. البته باید توجه داشت که این فرایند ده ساله به منزله کسب توانمندی توسط معلم تلقی می‌شود و آزمون، نه به دلیل مشخص کردن اعتبار نداشتن گواهی‌نامه، بلکه برای به‌روز کردن اطلاعات معلمان در دنیایی است که فناوری‌های آموزشی و شرایط اقتصادی-اجتماعی به شدت در حال تغییرند. ما به دنبال این نیستیم که گواهی‌نامه معلمان خود را نامعتبر کنیم، بلکه هدف به روزرسانی دانش آنان است.

دکتر مهر محمدی: دوره‌های تربیت معلم در

ژاپن براساس طول مدت دوره آموزشی چند نوع هستند؟

واتانابه: دانشجویان در یک دوره آموزشی چهارساله، کارشناسی خود را به اتمام می‌رسانند. برخی معلمان در دوره کارشناسی ارشد نیز تحصیل می‌کنند که البته گواهی نامه اتمام این دوره‌ها با هم متفاوت هستند.

دکتر مهرمحمدی: پس شما معلمانی دارید که مدرک کارشناسی دارند و معلمانی هم دارید که مدرک کارشناسی ارشد دارند. سؤال من این است که دلیل اخذ مدرک کارشناسی ارشد توسط معلمان چیست و اصولاً چرا یک معلم انگیزه دارد در این دوره تحصیل کند؟

واتانابه: معمولاً اگر معلم پس از پایان دوره کارشناسی نتواند در یک مدرسه استخدام شود و درواقع کرسی خالی وجود نداشته باشد، وی تحصیل خود را در دوره کارشناسی ارشد ادامه می‌دهد. با این کار هم تحصیلات خود را ارتقا می‌دهد و هم منتظر کرسی خالی می‌ماند.

دکتر موسی پور: چند درصد معلمان در ژاپن از دانشگاه تربیت معلم فارغ التحصیل شده‌اند؟

واتانابه: در دوره دبستان همه معلمان فارغ التحصیل دانشگاه تربیت معلم هستند، زیرا دوره دبستان بسیار اهمیت دارد و نمی‌توانیم در این دوره ریسک کنیم. دانشجویان دانشگاه‌های دیگر نیز می‌توانند با گذراندن تعدادی واحد و انجام پروژه‌های عملی وارد فضای آموزشی شوند. اما تعداد این درس‌ها زیاد است و همچنین پروژه‌های طولانی و پیچیده‌ای وجود دارند که معمولاً دانشجویان دیگر دانشگاه‌ها انگیزه و زمان و انرژی لازم را برای آن ندارند.

دکتر مهرمحمدی: در دوره‌های دیگر هم تنها فارغ التحصیلان دانشگاه تربیت معلم می‌توانند تدریس کنند یا جای کار برای دیگر دانشجویان نیز مهیاست؟

واتانابه: دانشجویان دیگر هم می‌توانند در این دوره‌ها کار کنند، ولی درصد زیادی از معلمان فارغ التحصیل دانشگاه فرهنگیان هستند. من متأسفانه آمار دقیقی ندارم و نمی‌توانم درصد این معلمان را به شما اعلام کنم.

دکتر موسی پور: آیا در ژاپن به غیر از دانشگاه فرهنگیان، برای آموزش حرفه‌ای معلمان، مؤسسه دیگری هم وجود دارد؟

واتانابه: غیر از دانشگاه فرهنگیان چنین مؤسسه‌ای وجود ندارد.

دکتر موسی پور: من در حدود ۱۵ سال پیش، از ژاپن دیدن داشتم. در آن زمان، حقوق معلمان با بقیه مشاغل قابل مقایسه نبود. می‌خواستیم بدانیم که اکنون وضعیت حقوق و درآمد معلمان چگونه است؟

واتانابه: این موضوع به وضعیت اقتصادی وابسته است. باید اشاره کنم که چون معلمان به نوعی خدمتگزاران عمومی تلقی می‌شوند، مقدار مشخصی از حقوق برای آن‌ها تضمین شده است. از این نظر، معلمی در ژاپن حرفه‌ای مناسب به حساب می‌آید. اما از آنجا که معلمی به مهارت‌ها و دانش فراوانی نیازمند است - مهارت‌هایی که به توانمندی فردی در انتقال مطالب محدود نمی‌شود و به نیاز اولیا، همکاران دیگر در مدرسه و توجه به انجمن‌ها نیز برمی‌گردد - شغلی دشوار شناخته می‌شود. اکنون، در مقایسه با ده یا بیست سال گذشته، تعداد افرادی که تمایل به معلمی دارند، در حال کاهش است. زیرا هم‌اکنون اولیا توقعات و خواسته‌های زیادی دارند. ما به آن‌ها «هیولا» می‌گوییم. بسیاری از معلمان زیر فشار عصبی ناشی از توقعات اولیا دچار مشکلات عصبی می‌شوند. حتی به دلیل اینکه برنامه درسی حال حاضر ژاپن بسیار دانش‌آموز محور است و برای نظر دانش‌آموز ارزش زیادی قائل می‌شود، ترس ما این است که این دانش‌آموزان در آینده به اولیای بسیار متوقعی تبدیل شوند و آن احترام سابق را برای معلم و جایگاه وی قائل نباشند.

دکتر غلامرضا کیانی: می‌خواهم در مورد ساختار تربیت معلم در ژاپن بدانم و به‌طور خاص در مورد شیوه ارزیابی و نحوه تخصیص منابع انسانی اطلاعاتی کسب کنم.

واتانابه: ما در دانشگاه فرهنگیان یک نظام ارزیابی مشخص داریم که ارزیابی دانشجویان را همانند سایر دانشگاه‌ها اجرا می‌کند. اما همان‌طور

در دوره دبستان، معلمان نه تنها به انتقال دانش می‌پردازند، بلکه باید مهارت‌های پایه اجتماعی دانش‌آموزان را نیز ارتقا دهند

**معلمی در ژاپن
حرفه‌ای مناسب
به حساب
می‌آید. اما از
آنجا که معلمی
به مهارت‌ها و
دانش فراوانی
نیازمند است
- مهارت‌هایی
که به توانمندی
فردی در انتقال
مطالب
محدود نمی‌شود
و به نیاز اولیا،
همکاران دیگر
در مدرسه و
توجه به انجمن‌ها
نیز برمی‌گردند -
شغلی دشوار
شناخته می‌شود**

که گفتم، در بازه‌های ده ساله، باید به ارزیابی مجدد توانمندی معلمان بپردازیم که به دلایلی که برشمردم، این ارزیابی به صورت خیلی سخت صورت نمی‌گیرد. اما اگر معلمی واقعاً نتواند در این ارزیابی‌ها نمره قابل قبولی کسب کند، گواهی‌نامه وی تعلیق می‌شود. همچنین، اگر دانشگاه تربیت معلم به استانداردهای لازم که وزارت آموزش و پرورش ابلاغ می‌کند دست نیابد، بودجه سالانه آن کاهش می‌یابد.

دکتر کیانی: آیا به دلیل پایین بودن کیفیت کار دانشگاه تربیت معلم است که دولت به دنبال اجرای سیاست حذف این دانشگاه است یا دلایل دیگری وجود دارد؟

واتانابه: دانشگاه‌های خصوصی زیادی در ژاپن وجود دارند. همچنین، به دلیل کاهش تعداد دانش‌آموزان که بحرانی اجتماعی را سبب شده است، تعداد دانشجویان دانشگاه‌های خصوصی کاهش یافته است. لذا برای کاهش فشار بر این دانشگاه‌ها، پروسه تربیت معلم و ارائه گواهی تربیت معلم را به این دانشگاه‌ها واگذار کرده‌اند که خود بحث‌های زیادی را برانگیخته است. سؤال اساسی این است که چه نوع معلمانی از نظر شخصیتی نیاز داریم و چه مهارت‌ها و دانشی برای موفقیت در امر آموزش باید به آن‌ها انتقال دهیم. اگر یک مرکز یکپارچه و متمرکز برای تربیت معلم وجود نداشته باشد، نمی‌توان پاسخ‌های منسجمی به این سؤالات داد.

دکتر مهرمحمدی: فکر می‌کنید آینده این مناقشات به کجا ختم می‌شود؟

واتانابه: هنوز نمی‌توان در این مورد اظهار نظر کرد. **دکتر کیانی: آیا نوعی نظام رتبه‌دهی برای معلمان در دوره تربیت معلم وجود دارد؟**

واتانابه: ما در مورد دانشگاه تربیت معلم هیچ نظام رتبه‌دهی نداریم. لذا به دلیل تفاوت ماهوی بین دانشگاه تربیت معلم و سایر دانشگاه‌ها که به امر پژوهش می‌پردازند، نمی‌توان دانشگاه تربیت معلم را با آن‌ها مقایسه کرد. براساس موفقیت دانش‌آموزان در آزمون‌ها، خصوصاً آزمون ورودی دانشگاه‌ها، می‌توان در بین معلمان به یک نظام رتبه‌دهی دست یافت.

باید این نکته را اضافه کنم که دانشگاه‌های خصوصی با شرایط بسیار خاصی که وزارت آموزش و پرورش ابلاغ می‌کند، می‌توانند به عرصه تربیت معلم ورود کنند و بسیاری از آن‌ها به دلیل خاص و دشوار بودن این شرایط، تمایلی به این کار ندارند. همچنین، پیدا کردن شغل معلمی برای فارغ‌التحصیل دانشگاه تربیت معلم به مراتب

ساده‌تر است، زیرا آن‌ها به شبکه‌ای که بین معلمان ایجاد شده است دسترسی دارند. همچنین، ارزیابی برای ارائه گواهی معلمی را اعضای هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم انجام می‌دهند. مشکل اصلی دانشگاه‌های خصوصی این است که استادان توجه چندانی به تربیت معلم ندارند و بیشتر بر فعالیت‌های پژوهشی تمرکز می‌کنند. لذا کیفیت آموزش در دوره تربیت معلم بسیار کاهش می‌یابد. البته در حال حاضر به دلیل کاهش تعداد دانشجویان، دانشگاه‌های خصوصی تمایل دارند که به شرایط دشوار وزارت آموزش و پرورش تن بدهند. اما این موضوع بیشتر جنبه مالی دارد تا دغدغه راه‌اندازی دوره تربیت معلم. همچنین، هنوز مشخص نیست دانشجویی که در دانشگاه خصوصی برای معلمی تربیت می‌شود، باید فردی دانشگاهی باشد یا عملگرایی حرفه‌ای یا چیزی بین این دو.

دکتر تلخایی: تفاوت برنامه درسی دانشگاه تربیت معلم با سایر دانشگاه‌ها در چیست؟

واتانابه: فشار دانشگاه‌ها معمولاً روی دانش و انتقال اطلاعات به دانشجویان است که آن‌ها را برای مشاغل آینده از جمله مشاغل دانشگاهی آماده سازد. تمرکز اصلی دانشگاه تربیت معلم، علاوه بر انتقال دانش، بر مهارت‌های فردی نیز هست. اما در سال‌های اخیر، به دلیل فشار زیاد معلمان و افزایش نرخ افسردگی در میان آن‌ها، تمایل به معلمی کاهش یافته و بالطبع دانشگاه تربیت معلم از این نظر تحت تأثیر قرار گرفته است.

دکتر تلخایی: اشاره کردید که تمامی معلمان دوره دبستان در دانشگاه تربیت معلم دانش آموخته‌اند. چرا این تأکید نسبت به دوره دبستان وجود دارد؟

واتانابه: در دوره دبستان، معلمان نه تنها به انتقال دانش می‌پردازند، بلکه باید مهارت‌های پایه اجتماعی دانش‌آموزان را نیز ارتقا دهند. در دوره دبستان، موفقیت‌های درسی از اهمیت اول برخوردار نیست، بلکه ارتباط و همکاری با دیگر دانش‌آموزان و یادگیری ارزش‌های اجتماعی در اولویت قرار دارد؛ و تنها در دانشگاه تربیت معلم است که این نوع آموزش‌ها به معلمان داده می‌شود تا در محیط مدرسه آن را پیاده کنند.

دکتر تلخایی: اما دانش‌آموزان ژاپنی در آزمون‌های بین‌المللی مانند تیمز بسیار موفق عمل می‌کنند. چگونه است که موفقیت‌های درسی در دوره دبستان در اولویت نیست، اما همچنان این نوع از موفقیت به صورت گسترده مشاهده می‌شود؟

واتانابه: باید توجه داشت که یک برنامه درسی

پنهان در ژاپن وجود دارد که به جنبه‌های درسی و کنترل معلم بر کلاس و روند یادگیری دانش‌آموزان توجه دارد. پیاده‌سازی این برنامه باعث موفقیت‌های درسی در دوره‌های گوناگون می‌شود. این هم یکی دیگر از آموزش‌هایی است که در دانشگاه تربیت‌معلم به معلمان داده می‌شود و در دانشگاه‌های دیگر وجود ندارد.

علی زند: شما فرمودید که هر ده سال یک برنامه درسی جدید تنظیم و ابلاغ می‌شود. سؤال من این است که چگونه معلمان را درگیر این تغییرات می‌کنید و در واقع چه تدبیری می‌اندیشید که معلمان شما به عاملان تغییر تبدیل شوند؟

واتانابه: البته برای معلمان ساده نیست که هر ده سال یک‌بار در برنامه درسی تغییر ایجاد شود. از آنجا که معلمان باید طبق برنامه کتاب درسی آموزش‌وپرورش پیش بروند و کتاب‌های درسی را وزارت آموزش‌وپرورش تولید می‌کند، بار اصلی بر دوش نویسندگان کتاب‌های درسی است. در واقع پس از تنظیم برنامه درسی جدید، مؤلفان کتاب‌های درسی برنامه جدید را در قالب کتاب‌های گوناگون می‌ریزند و معلمان تنها با پیروی از کتاب‌های درسی، چه محتوای آموزشی و چه فعالیت‌های جنبی و فوق برنامه، عملاً بدون اینکه خود بدانند، برنامه درسی جدید را پیاده می‌کنند. یعنی نکته اساسی این است که لازم نیست جزئیات برنامه جدید درسی به معلمان گفته شود و تمامی آن‌ها درگیر این تغییرات شوند. بلکه تنها با نوشتن کتاب‌های درسی متناسب با برنامه جدید درسی، این برنامه عملاً اجرایی می‌شود. همچنین، معلمان به صورت گروهی به بررسی کتاب‌های درسی می‌پردازند تا بهترین نوع پداگوژی (روش آموزشی) را که متناسب با این کتاب‌هاست انتخاب کنند. این همان مفهوم «مطالعه درس» است که دکتر سرکارآرانی معرفی کرده است.

دکتر مهرمحمدی: برنامه درسی جدید چه چیزی را در آینده دیده است که آن را با برنامه درسی حال حاضر متفاوت می‌کند؟

واتانابه: آموزش همواره باید پایه‌های تغییرات جامعه تغییر کند. به دلیل سرعت پیشرفت علم و فناوری، نیاز به تغییر بیشتر می‌شود. من نمی‌خواهم همان مسائلی را که (OECD)^۱ مطرح می‌کند تکرار کنم. به نظر من کسب دانش جدید مهم است، اما باید بیشتر به این موضوع فکر کنیم که این دانش را در دنیای در حال تغییر مداوم چگونه به کار ببریم. من همچنین در مورد برنامه درسی جهانی مطالعه کرده‌ام. ژاپن در نظر دارد این

برنامه درسی را به صورت آزمایشی در ۲۰۰ مدرسه اجرا کند. آن‌ها به دنبال تولید دو نوع دانش‌آموز هستند. اول، دانش‌آموزی که طبق برنامه درسی جهانی آموزش دیده است و برای ادامه تحصیل در آموزش عالی به اروپا یا آمریکا می‌رود. دوم، دانش‌آموزی که طبق برنامه درسی ژاپن تحصیل کرده است و در یکی از دانشگاه‌های ژاپن مانند دانشگاه توکیو تحصیل می‌کند. این موضوع احتمالاً تنش‌های اجتماعی متفاوتی را ایجاد خواهد کرد.

دکتر کیانی: اجازه دهید بار دیگر به بحث ارزیابی بازگردیم. هم‌اکنون در ایران، در زمینه نحوه ارزیابی معلمان و تدوین یک نظام رتبه‌دهی برای آن‌ها، مباحث زیادی -مانند آنچه در آموزش عالی برای استادان وجود دارد- در جریان است. می‌خواهم بدانم آیا چنین نظامی در ژاپن وجود دارد و اگر این‌طور است، معیار ارزیابی چیست؟

واتانابه: در حدود پنج یا شش سال پیش چنین نظامی در ژاپن طراحی شد. در واقع این یک نظام نیست، بلکه نوعی فهرست واری است که تمامی موارد آن دقیقاً تعریف شده‌اند. مدیران مدارس این ارزیابی را انجام دادند. این موضوع باعث نوعی شکاف بین مدیر و معلمان شد و لذا وزارت آموزش‌وپرورش آن را متوقف کرد. البته در سطح مدرسه، معلمان یکدیگر را ارزیابی می‌کنند و جلسات متعددی با مدیر مدرسه دارند. اما انجمن معلمان با نظام ارزیابی متمرکز مخالف است. باید توجه داشت که ارزیابی معلمان به درآمد آن‌ها وابسته نیست.

دکتر مهرمحمدی: نحوه برخورد شما با دانش‌آموزان باهوش چگونه است و این موضوع چه تأثیری در برنامه تربیت‌معلم در ژاپن دارد؟

واتانابه: این موضوع یکی از مباحث مجادله‌ای در ژاپن است. اکثراً روی این موضوع تأکید دارند که نباید دانش‌آموزان باهوش را جدا کرد و مثلاً در مدارس خاصی آموزش داد. این راهبرد در مدارس دولتی کاملاً برقرار است. اگر اولیای دانش‌آموز باهوش با این موضوع مشکلی داشته باشند، می‌توانند فرزند خود را در یک مدرسه خصوصی ثبت‌نام کنند. مدارس خصوصی برای دانش‌آموزان باهوش وجود دارد. البته خود دانش‌آموزان تمایلی به جدا شدن از بقیه ندارند و کلاس درس را به صورت یک اجتماع و انجمن دانش‌آموزی تلقی می‌کنند.

* پی‌نوشت

۱. سازمان همکاری اقتصادی و توسعه:

Organisation for Economic Co-operation and Development

**فشار دانشگاه‌ها
معمولاً روی
دانش و انتقال
اطلاعات به
دانشجوست که
آن‌ها را برای
مشاغل آینده
از جمله مشاغل
دانشگاهی آماده
سازد. تمرکز
اصلی دانشگاه
تربیت معلم،
علاوه بر انتقال
دانش، بر
مهارت‌های فردی
نیز هست**

